

NAŠA

ZAKONITOST

11 - 12

STUDENI-PROSINAC

1989

»PRIJEDLOG REFORME KOMUNALNOG SISTEMA U ZAGREBU«

(Pravni fakultet, Zagreb, 1989)

PRIKAZ

U organizaciji Predsjedništva Skupštine Društva za upravne znanosti i praksu Hrvatske, održana je 22. novembra 1989. godine u Zagrebu, stručna rasprava o Prijedlogu reforme komunalnog sistema u gradu Zagrebu.

1. Cilj rasprave bio je nastavak rada na sistematskom naučnom istraživanju komunalnog sistema i pokušaj stvaranja liste prioriteta pri njegovom reformisanju. Motiv za raspravu, međutim, nije bila samo akademska znatiželja već i postojanje sasvim realnih problema funkcionisanja velikog grada i raširenog mišljenja da sadašnji oblici upravljanja gradom ne odgovaraju i da ih treba mijenjati. Grad Zagreb, kao složena društvena, politička i urbana zajednica, dio je ukupnog upravno-političkog sistema države pa ga opća politička, društvena i ekonomska kriza ne mimoilazi, niti je preispitivanje osnovnih institucija moguće izbeći.

Raspravljajući o pripremama za sprovođenje ustavnih amandmana u gradu Zagrebu, Skupština grada Zagreba, pokrenula je inicijativu za izradu predloga organizacije komunalnog sistema u gradu i izradi novog statuta grada Zagreba. U rad su uključeni i naučni radnici koji su saradivali u dotadašnjim istraživanjima komunalnog sistema u gradu, uz interdisciplinarnost i otvorenost prema različitim stavovima, kao osnovnim principima rada. Formirana je uža stručna grupa, koja je često radila u proširenom sastavu, uključivanjem u rad stručnjaka za pojedina područja.

Osnov te stručne rasprave bio je radni elaborat pod nazivom »Prijedlog reforme komunalnog sistema u Zagrebu«.

2. Ovom elaboratu prethodila su dva istraživanja:

a) »Komunalni sistem kao osnovica i okvir razvoja grada Zagreba«, 1985. (autori: S. Ivanišević, J. Kregar, Ž. Pavić, M. Ramljak, B. Smerdel, I. Šimonović, P. Šipka i prof. E. Pusić kao rukovodilac istraživanja — nakon čega su organizirane stručne rasprave i objavljeni radovi koji su upućivali na potrebne promene u normativnom i ideološkom određenju komunalnog sistema, problem odnosa grada i općina, položaj samoupravnih komunalnih službi, uloge centralnih institucija grada kao društveno-političkog sistema (skupština, izvršna veća, pa i društveno-političke organizacije);

b) »Problemi integracije u komunalnom sistemu grada Zagreba«, 1988. (autori: S. Ivanišević, J. Kregar, E. Pusić, M. Ramljak, I. Šimonović i J. Šimović) — kao nastavak prethodnog istraživanja, u kojem su raniji nalazi potvrđeni: detaljnije su razrađeni konkretni problemi određivanje uloge Saveza komunista u gradu, funkcionisanje uprave, komunalnih službi, finansiranje, uloga neformalnih koordinacionih mehanizama itd.

3. Rezultat tog napora je impozantni elaborat stručnog radnog tima, zapravo istraživački projekt u punom smislu te reči, pod naslovom »Prijedlog

reforme komunalnog sistema u Zagrebu» (1989) koji je izradio tim stručnjaka Zavoda za izučavanje upravljanja, Pravnog fakulteta u Zagrebu (autori: M. Ramljak, N. Arbutina, J. Malčić, S. Ivanišević, J. Kregar, J. Simović, Z. Pavić i V. Mravunac). Elaborat sadrži deset sistematiziranih cjelina:

1) »Uvod: Potreba za transformacijom komunalnog sistema u Zagrebu« (str. 1—2) u okviru kojega se, između ostalog, ističe: »Tekst koji slijedi otvoren je promjenama (...) Ne smatramo da ima vremena za odgađanje, ni prostora za kompromise i površne promjene, ali ne vjerujemo ni u ishitrene planove i nepromišljene akcije (...). Znamo da je glavna prepreka stvarnoj promjeni inercija postojećih interesa koji iza toga stoje, no, ne mislimo raspravljati računajući o tome tko su nam saveznici, a tko protivnici. Na umu nam je interes grada kao cjeline. Predlažemo pretežno promjene u normativnoj regulaciji, ali ne zaboravljamo da interesi aktera, sistema vrijednosti ljudi u upravnim organizacijama, ekonomska podloga i socio-kulturni faktori podjednako su važne činjenice o kojima presudno ovisi uspjeh akcije. Držimo se našeg zadatka, i najzad, ovakav dokument uvjet je, a ne završetak, akcije promjena komunalnog sistema. I nadamo se: početak razmišljanja o praktičnim koracima demokratizacije i povećanja efikasnosti upravljanja gradom — štoviše — grada po mjeri čovjeka.«

2) »Institucionalni izvori krize komunalnog sistema u gradu« (str. 3—7). U okviru tog dela posebno se upozorava na okolnost da je »...institucionalni model neostvariv, a realnost neprihvatljiva: neostvarivost institucionalnog modela proizlazi iz nerealnosti samog cilja, a s druge strane, iz složenosti organizacionih i drugih instrumenata za njegovu realizaciju (...). Orijentacijski cilj komunalnog sistema bio je odumiranje države, a komuna je zamišljena kao 'najzad pronađen oblik u kome može doći do oslobođenja rada'. Pokazalo se da cilj ima utopijski karakter, tako da se ne može racionalno prosuđivati o odnosu sredstava i cilja — kao rezultat ove situacije dolazi do toga da se sredstva za realizaciju cilja pretvaraju u sam cilj. U okviru ovakvih polaznih osnova, i izvorna koncepcija komunalnog sistema kod nas (sredinom pedesetih godina), polazi od općine kao baze organizacije države i osnovnog oblika njenog organiziranja«. Kao rezultat razmatranja tih konceptualnih pitanja zaključuje se: »Budući da Ustav polazi od načela da sve općine imaju formalnopravno isti status, samo formiranje više općina u gradu Zagrebu implicite je vodilo umjetnom segmentiranju cjelovite društveno-ekonomske, upravno-političke i urbane zajednice. U tom institucionalnom okviru, dilema zapravo nije bila više ili manje samostalnosti općina u gradu (odnosno jača ili slabija uloga grada prema općinama), već grad kao jedinstvena cjelina ili grad s više općina. (...) Tako su se konstrukcijske greške u općoj koncepciji komunalnog sistema nadovezale na konstrukcijske greške u koncepciji grada kao specifičnog komunalnog prostora.« Kombinacija tih nedostataka, manifestuje se u gradu Zagrebu kao niz protivrečnosti i neželjenih disfunkcionalnih posledica (npr. preterana organizaciona gustoća u upravno-političkom sistemu grada, povećanja troškova upravljanja gradom, smanjenje »transparentnosti« sistema i utjecaja građana u upravno-političkim procesima, usporavanja donošenja odluka od interesa za grad kao celinu itd.).

3) »Orijentacioni ciljevi reforme komunalnog sistema« (str. 8—13). U predstojećoj globalnoj reformi upravno-političkog i komunalnog sistema treba, između ostalog, uzeti u obzir i moderne institucije lokalne samouprave u razvijenim zemljama, kao i naše dosadašnje iskustvo: »U toj perspektivi treba analitički odvojiti organizaciju države od organizacije lokalne samouprave. (...) Postojeći sistem građen je u tri sloja: mjesna zajednica, općina i grad (kao gradska zajednica općina). Načelno sva tri oblika izvedena su iz kon-

cepcije samoupravljanja u gradu (...). Konceptija triju razina samoupravljanja u gradu ne može se braniti ni političkim, ni upravno-tehničkim razlozima. U budućoj samoupravi grada ('drugi korak') za nju nema mjesta. Mjesne se zajednice za sada ne mogu eliminirati. Naravno, ni grad. Ostaju samo općine (...). Međutim, u 'prvom koraku' promjena u to se ne bi trebalo upuštati, kako zbog neizvjesnosti budućega drugog stupnja, tako i zbog neizvjesnosti institucija mjesnih zajednica u takvim urbanim cjelinama.«

4) »Neposredni zadaci u demokratizaciji grada Zagreba« (str. 14—17). U sadašnjim uslovima opšteg političkog razvoja kod nas, demokratizaciju u okviru političkog sistema grada Zagreba treba shvatiti kao »... niz neposrednih, operativnih zadataka; dakle ne više kao raspravu o općim načelima, već kao plan pojedinih institucija gradskog političkog sistema koji treba ostvariti.« Ovo se, prije svega, odnosi na demokratizaciju skupštinskog sistema (npr. opšti neposredni tajni izbori), na konstituisanje demokratske javnosti (npr. javna rasprava o politički relevantnim dokumentima za grad), način izbora vodećih funkcionera (npr. prioritet profesionalnog i etičkog elementa u odnosu na »politički«), kao i zaštita prava građana (npr. uvođenje institucije ombudsmana).

5) »Organizacija uprave« (str. 18—26). U tom odeljku, veoma detaljno izlažu se i raspravljaju pitanja »1. Polazište i pravci reforme« (str. 18—19); »2. Dioba upravnih poslova između grada i općina u Zagrebu« (str. 20—21) i »3. Struktura općinske i gradske uprave« (str. 22—25), u okviru kojeg se posebno obrađuje i problematika »gradske uprave u užem smislu« i »Izvršno vijeće grada«. U tom se odeljku, između ostalog, ističe: »Temeljna reforma uprave pretpostavlja i redefiniranje tzv. upravnih funkcija (...): posebno je sporna, i za organizaciju uprave od dalekosežnog negativnog utjecaja, funkcija praćenja stanja te odgovornost organa uprave u oblasti u kojoj djeluje. Ta funkcija tjera organe uprave da se bave svim i svačim (...) i stavlja upravu u položaj birokratskog nadzornika koji bdi nad samoupravnim subjektima u privredi i društvu. (...) Isto tako, s gledišta deregulacije nema opravdanja presumtivnim funkcijama uprave (...), a u skladu s tim, treba napustiti široku primjenu kolegijalnog oblika upravnih organa (komiteta).«

6) »Financiranje općih društvenih potreba u gradu Zagrebu« (str. 26—29). U tom se odeljku, između ostalog, konstatira: »Osnovna karakteristika sadašnjeg položaja grada Zagreba u postojećem sistemu financiranja općih društvenih potreba ogleda se u tome, što on nema vlastite izvore. Opće društvene potrebe na nivou grada financiraju se iz prihoda koji su po finansijskom sistemu izvori prihoda općina (...). Polazeći od stava (izraženoga u amandmanima na Ustav SRH iz 1989), prema kojima i općina i grad obavljaju funkciju osnovne društveno-političke zajednice, financiranje općih društvenih potreba u gradu i općinama, trebalo bi se temeljiti na ovom pristupu:

— izvorne nadležnosti grada, financiraju se prihodima koji su izvorni prihodi grada;

— funkcije koje obavljaju općine u gradu, financiraju se prihodima koji su izvorni prihodi općina;

— funkcije koje gradu povjeravaju općine, financiraju se prihodima koji su zajednički prihodi grada i općina;

— razina zadovoljavanja općih društvenih potreba u općinama izjednačava se budžetom grada i općina u skladu s kriterijima koji se utvrđuju odlukom Skupštine grada.«

7) »*Sistem samoupravnih interesnih zajednica*« (str. 30—34). Sva dilema u vezi s ovim pitanjima jezgrovito je sažeta u prvom stavu ovog odeljka: »Reforma sistema javnih službi i sistema samoupravnih interesnih zajednica ne može se odvojiti od promjena u političkom odlučivanju i upravnom sistemu grada. Poznati su prvenstveno nedostaci, ali ne i rješenja, te su pritisci da se podlegne ishitrenim reakcijama i političkim zahtjevima koji ne vode računa o tehničkim elementima funkcioniranja — veći. To da je ideološki koncipiran, glavni je problem sistema samoupravnog interesnog odlučivanja.« Kao mogući modeli transformacije, predlažu se: a) samoupravne zajednice (mirovinsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje); b) samoupravne interesne zajednice (zdravstvo, energetika); c) samoupravni zavodi (socijalna zaštita, zapošljavanje); d) samoupravni fondovi (pedagoški odgoj, osnovno i usmjerenno obrazovanje, kultura, fizička kultura, odmor, rekreacija) i e) fondovi grada (komunalne djelatnosti, stambena oblast, vodoprivreda, snabdijevanje grada).

8) »*Problematika komunalnog sektora u gradu Zagrebu*« (str. 35—37). Komunalne delatnosti se u svetu, pa i kod nas, smatraju delatnostima od posebnoga društvenog interesa. U gradovima one se obavljaju preko razgranate mreže stalnih i specijalizovanih komunalnih organizacija koje građanima treba da pruže usluge kojima se zadovoljavaju njihovi vitalni i osnovni interesi: »Odatle proizlaze i problemi koje gradske uprave moraju riješiti, kako bi suvremeni grad, kao mnogoljudna zajednica, normalno funkcionirao. Ti se problemi, s obzirom na aktualnu situaciju u kojoj se nalazi grad Zagreb mogu svesti na slijedeći: organizacija komunalnog sektora i zaštita građana u njihovoj ulozi korisnika komunalnih službi. (...) Dilema se, dakle, manifestira kroz javni-pravni interes, državna intervencija — autonomija komunalnih službi, a u praksi je rezultirala različitim pravnim režimima komunalnih službi.«

9) »*Razvoj informacijskog sistema*« (str. 28—41). Informatizacija poslova organa uprave u Zagrebu traje već više od dvadeset godina. Načinjeni su projekti za pojedina značajna područja: stanovništvo, prostor, radne organizacije, sredstva grada i općina, odluke i zaključci. Međutim, u primjeni tih projekata nije se otišlo daleko: »Zapravo, samo je obrada podataka uprave društvenih prihoda izvedena u cjelini i funkcionira kao radna tehnologija te upravne službe (...). Najveći nedostatak dosadašnjeg razvoja je u tome što nije ni projektirana ni izvedena integracija podataka, tako da se za više područja unose, obrađuju i odvojeno koriste isti podaci (...). Od početka 80-tih godina, odvijaju se procesi na izgradnji informacijskog sistema grada Zagreba, koji je trebao postati osnovna poluga integracije komunalnog sistema u gradu (...). Međutim, u povezivanju informacijskih sistema u gradu nisu dosada učinjeni ni prvi značajni koraci (...). Razvoj informacijskog sistema grada, u ovom je času na svojevrsnoj prijelomnoj točki. Uprkos dinamičnom razvoju, koji je u svim fazama bio podupiran osiguravanjem tehničke osnove i kadrova, ostvareni rezultati, ni po opsegu, ni po kvaliteti ne odgovaraju u potpunosti uložnim resursima (...). Ipak, može se ocijeniti da je razvoj informacijskog sistema u osnovi pravilno postavljen i usmjeren, te dosadašnja iskustva pokazuju da se na postavljenim osnovama može ostvariti cilj integrirane kompjutorizirane uprave i izgraditi jedinstven informacijski sistem grada.« Za to je, između ostalog, potrebno razviti i informacijski pod-sistem uprave, kao i »ukloniti prepreke«, posebno u vidu redefiniranja »razvojno-istraživačke funkcije«.

10) »*Teritorijalna osnova komunalnog sistema u gradu Zagrebu i mogući pravci njezina mijenjanja*« (str. 42—45). I pored ovako formuliranog naslova,

ovaj odeljak de facto sadrži zaključke, odnosno predloge ovog studioznog i serioznog stručnog materijala:

»Prijedlog reforme komunalnog sistema u gradu Zagrebu, iznesen u ovom materijalu, pošao je od pretpostavke da se zasada neće mijenjati postojeća podjela grada na općine. Ta pretpostavka nije zasnovana na našem uvjerenju da je postojeća teritorijalna podjela najbolja moguća, da je ona konačno pronađeni oblik teritorijalne organizacije grada. Naprotiv (...). Ako, pak postojeću diobu grada na općine nismo doveli u pitanje, to je zbog toga što postoje određeni razlozi koje ćemo iznijeti, da bi se u javnoj raspravi mogla ocijeniti njihova opravdanost. (...) Osjećaj za realnost mora nam biti vodič u zacrtavanju predloženih promjena, i to je razlog što smo prihvatili postojeću podjelu grada na općine kao zadati okvir. (...) Međutim, to ... ne znači da nismo imali pred očima i mogućnost da se ode korak dalje, da se postojeća teritorijalna podjela promijeni, odnosno posve napusti. Profesionalna nam savjest nalaže da na kraju ovog projekta razmotrimo, barem načelno, i te mogućnosti, a one su ove:

— prvo, da se postojeća teritorijalna podjela, zamijeni takvom u kojoj će na području grada biti manji broj općina, koje bi po teritoriju i po broju stanovnika bile veće od postojećih;

— drugo, da se teritorij grada podijeli na veći broj općina koje bi bile manje od onih koje postoje;

— treće, da se potpuno napusti podjela grada na općine, i da se grad konstituirao kao jedna općina.«

U zaključnom se izlaganju konstatira: »Konačno, postoji mogućnost da se napusti podjela na općine i da se grad kao cjelina konstituirao kao jedna općina. Na prvi pogled, to bi značilo veliki gubitak s gledišta sudjelovanja građana i njihova utjecaja na političko-interesne procese u gradu. No, kad bi se izbor odbornika u gradsku skupštinu demokratizirao, kad bi se institucijama političkog pluralizma dinamizirala gradska politička scena te kad bi se ostvarile šire mogućnosti sudjelovanja građana u radu središnjih gradskih institucija, taj gubitak bio bi sasvim prividan. S druge strane, u gradu kao jedinstvenoj administrativnoj cjelini, lakše bi se moglo riješiti tehnički problem racionalne organizacije pojedinih službi, i to kako onih kojima je prostorni domet čitavo područje grada, tako i onih koji imaju uži akcijski radijus, mrežom dislociranih, terenskih organa gradske uprave i gradskih službi. U idućoj fazi reforme komunalnog sistema u gradu, vrijedilo bi, dakle, ovu soluciju, kao najprihvatljiviju, detaljno ispitati i razraditi.«

4. Posebno značenje i vrijednost ovog projekta, pored visokog stručnog kvaliteta, ogleda i u tome što može poslužiti kao osnova i »referentni model« pri pristupanju sličnim poduhvatima reforme ostalih naših gradova. Bez ikakve rezerve, »Prijedlog reforme komunalnog sistema grada Zagreba« može mutatis mutandis biti polazna konceptualna osnova pri reorganizaciji bilo kojega našega većeg grada (Beograda, Sarajeva, Ljubljane, Novog Sada, Skoplja, Titograda itd.), jer se kao prethodna, u osnovi uvijek javljaju ista pitanja. Drugi značajan element vrijednosti ovog projekta ogleda se u okolnosti da je pri njegovoj izradi »stvarno provedena« stručna metodologija i pristup i da se tom prilikom (prema riječima autora), »nadležne vlasti« nisu »miješale« u izradu elaborata.

Ipak, pojedini učesnici u raspravi (ne uzimajući pri tom iznijeta različita mišljenja, što po sebi i čini sadržinu stručne rasprave), opravdano su ukazali na neke okolnosti koje bi sigurno doprinijele još većoj »upotrebnoj vrijednosti« materijala.

S jedne strane, navođenje korišćene, ili makar spisak odabrane i referentne stručne literature veoma bi pomogao i u pripremi za samu raspravu, i pri budućoj upotrebi elaborata.

S druge strane, s obzirom na to da je pristup izradi elaborata bio interdisciplinaran, čini se da je trebalo naći mjesta, makar i u najosnovnijim crtama, za elaboraciju psihološkog aspekta reforme komunalnog sistema — danas možda i presudnog faktora u pravilnom recipiranju značaja i neophodnosti promjena od strane onih na koje se te promjene odnose, kao i onih koji treba da ih ostvare.

5. Na samoj stručnoj raspravi održanoj u historijsko-umjetničkom ambijentu Gradske vijećnice na Gornjem Gradu, prisustvovalo je preko pedeset učesnika. Nakon uvodnih izlaganja predsjednika Udruženja — prof. M. Ramljaka i akademika E. Pusića, desetak prisutnih je diskutiralo (Z. Tomac, G. Trpin, S. Lilić, P. Nasakanda, I. Kraljević, O. Cvitan, Lj. Vajs, I. Puhek, S. Ivanišević i I. Gobin). Između ostalog, u raspravi su bila elaborirana i pitanja lokalne samouprave; odnos »city-managera« prema drugim institucijama upravljanja u gradu; jačanje uloge općina i razvijanja samoupravnog sistema »decentralizacije«; uvođenje »jeftinih i jednostavnih« mehanizama razrješenja kompleksnih i konfliktnih situacija; mogućnost primjene propisa sa ograničenim vremenskim djelovanjem (tzv. »sunset laws«); mogućnost »centralizacije« u gradu uslijed ukidanja općina; potreba razvijanja i jačanja postojećih oblika organizacije i funkcija općina i grada; »propast eksperimenta« i »izgubljena bitka« komunalnog sistema grada; potreba isticanja programa (»zagrebački san«) u vezi s izborom gradskih funkcionera; poučnost stava James Marcha za aktualnu raspravu o »naučnicima kao stručnim savjetodavcima političarima«, itd.

U radu skupa, kao i u samoj raspravi, učestvovali su i pozvani gosti sa Pravnog fakulteta iz Ljubljane i Pravnog fakulteta u Beogradu.

U završnoj riječi, predsjedavajući, M. Ramljak istakao je značaj »stručne rasprave povodom stručnog materijala« i ukazao na potrebu »novog stila rada«, gdje je »vlastima« ponuden elaborirani projekt, koji će biti prihvaćen snagom svoga stručnog i naučnog argumenta i okviru kojega nema potrebe da se autori stručnog projekta »izjednačavaju« sa političkim protagonistima i realizatorima određene koncepcije.

Dr Stevan LILIĆ

SADRŽAJ

ALAN UZELAC: Ustavni poredak bez ljudskih prava, ljudska prava bez ustavnog poretka	1275
Dr. VITOMIR UNKOVIĆ: Pravo čovjeka na ispovijedanje vjere.	1287
KSENIJA TURKOVIĆ: Ljudsko pravo na zdravu okolinu	1296
Mr. JASMINKA HASANBEGOVIĆ: Retorika ljudskih prava u (ne)pravnoj državi (Perelmanovim tragom)	1306
IVICA CRNIĆ: Odgovornost države za štetu zbog povrede ljudskih prava s posebnim osvrtom na sudsku praksu	1312
JADRANKO CRNIĆ: Nemaštovite prelazne odredbe zakona i ljudska prava	1327
Mr. MARIJA SALEČIĆ: Sudovi udruženog rada kao pokretači postupka pred Ustavnim sudom Hrvatske	1337
Dr. ARSEN BAČIĆ: O promjenama ustava federalnih jedinica kao aktiv- nom izvoru federalizma	1348
Dr. PERO NASAKANDA: Država u tržišnoj privredi jugoslavenskog soci- jalističkog društva	1356
Dr. NIKŠA MILOŠEVIĆ: Samoupravljanje i/ili sudjelovanje (participacija) radnika u upravljanju poduzećima	1366
POGLEDI — MIŠLJENJA	
PAVAO ČALA: Neka razmišljanja o upotrebi grba, zastave i himne	1379
OSVRTI — PRIKAZI — RECENZIJE	
Savjetovanje: »Građansko parnično pravo u praksi«, (Tatjana Klepac)	1395
Znanstveni skup o ljudskim pravima i njihovoj zaštiti (J. Garašić, I. Gliha, A. Korać, T. Klepac)	1418
Stručna rasprava: »Prijedlog reforme komunalnog sistema u Zagrebu«, (dr. Stevan Lilić)	1436

TABLE OF CONTENTS

ALAN UZELAC: Constitutional Order Without Human Rights, Human Rights Without Constitutional Order	1275
Dr. VITOMIR UNKOVIĆ: Human Right on Free Exercise of Religion	1287
KSENIJA TURKOVIĆ: Human Right on Healthy Environment	1296
JASMINKA HASANBEGOVIĆ, MSc: Rhetorics of Human Rights in (not) Rule of Law (Tracing Perelman)	1306
IVICA CRNIĆ: Liability of the State for Damages Caused By Injury of Human Rights and Judicial Practice	1312
JADRANKO CRNIĆ: Unimaginative Transitory Rules of Law and Human Rights	1327
MARIJA SALEČIĆ, MSc: Courts of Associated Labour as Initiators of the Constitutional Court's of Croatia Proceedings	1337
Dr. ARSEN BAČIĆ: On Amending of the Constitutions of Federal Units as an Active Source of Federalism	1348
Dr. PERO NASAKANDA: State in the Market Economy of the Yugoslav Socialist Society	1356
Dr. NIKŠA MILOŠEVIĆ: Selfmanagement and/or Participation of Workers in Administration of Enterprises	1366

VIEWS — OPINIONS

PAVAO ČALA: Some Reflections on the Use of the Coat of Arms, The Bander and the Anthem	1379
--	------

COMMENTS AND REVIEWS

Conference on the Civil Law in Practice (Tatjana Klepac)	1395
Scientific Conference on Human Rights and Their Protection (J. Garašić, I. Gliha, A. Korać, T. Klepac)	1418
Expert Discussion on Proposal of Reform of the Communal System in Zagreb (Dr. Stevan Lilić)	1436